

INKLYUZIV TA'LIMNING MOHIYATI

Zohida Xonqulova Sherali qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Defektologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqola imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'lim sharoitida o'qitishning mohiyati, inklyuziv ta'limni tashkil etishning huquqiy-me'yoriy asoslari yoritilgan. Davlatimizning ustuvor siyosati yosh avlodni aqlan teran, jismonan sog'lom, ma'nan yetuk, har tomonlama rivojlangan komil inson qilib voyaga etkazishdan iborat.*

Kalit so'zlar. *Inklyuziv ta'lim, tarbiya, tamoyil, maqsad.*

Kirish. Inklyuzivlik – inglizcha so'z bo'lib, „inclusif – qo'shish, birlashtirish“ degan ma'nolarni anglatadi. Inklyuziv ta'lim „Ta'lim to'g'risida“ gi Qonunda „barcha o'quvchilar uchun maxsus o'quv ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda ta'lim olish imkoniyatini teng ravishda ta'minlash“ deb belgilangan bo'lib, o'quvchilarning imkoniyatlari, individual-psixologik, jismoniy nuqson va o'zlashtirish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladigan ta'lim jarayonidir. Mamlakatimizda inklyuziv ta'lim borasida amalga oshirilayotgan barcha islohotlar negizida eng birinchi bo'lib yosh avlodning barkamol ulg'ayishi, jismoniy, ijtimoiy, ruhiy, aqliy holatidan qat'iy nazar kelajakda o'z o'rnini topishi va barcha uchun moslashtirilgan ta'limiy imkoniyat yo'llarini sog'lom yokida nuqsonli bolalarga teng tarzda ochilishi kabi dolzarb masalalarni hal etish turadi.

Ayniqsa, ota-ona qaramog'isiz qolgan, yetim, eshitishida, ko'rishida, aqliy va psixik rivojlanishida, nutqida, tayanch-harakat a'zolarida, autistik sohasida muammolari bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash ijtimoiy himoyasi hamisha davlat va jamiyatning eng oldi vazifasi hisoblandi. Ushbu vazifani amalga oshirish borasida O'zbekiston Respublikasida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan kishilarning huquq va erkinliklarini teng qilish, barcha imkoniyatlarini ta'minlash, turmush faoliyatidagi cheklanish borasidagi chegaralarni bartaraf etish, ta'limiy tarbiyani tashkil etish va boshqarishga zamonaviy yondashuvining sifati va samaradorligini oshirish, jamiyatda aholining turli qatlamlari uchun ta'limning uzviylik va uzluksizligini ta'minlash borasida bir qator ishlar amalga oshirib borilmoqda. Bunga misol inklyuziv ta'lim tizimini joriy qilish bo'yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Masalan, 2017 yil 1- dekabrda PF-5270-son "Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2020 yil 13 - oktyabrda PQ-4860-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, 2020 yil 6 noyabrda PF-6108-son "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 12 oktyabrda

638-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori hamda mazkur inklyuziv ta’lim faoliyatiga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish kabi ko‘plab farmon va qonunlarni misol qilish mumkin, va bunday me’yoriy-huquqiy hujjatlar nogironligi bor shaxslar uchun juda muhim ahamiyatga ega.

Mamlakatimizda inklyuziv ta’limni - ta’lim oluvchilarning ijtimoiy ehtiyojlari va shaxsiy manfaatlaridan kelib chiqib fan, ta’lim va ishlab chiqarishning mustahkam integratsiyasini ta’minlash asosida tashkil etishning huquqiy – me’yorlari ishlab chiqilgan bo‘lib, bunda “Alohida ta’lim ehtiyoji bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’limni tashkil etish maqsadida ta’lim muassasalari moddiy texnika bazasini mustahkamlash, o‘quv dasturlarini adaptivlashtirish, sog‘lomlashtiruvchi sifatli ta’lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish hamda bu jarayonga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash” kabi muhim vazifalar belgilandi.

Inklyuziv ta’lim ijtimoiy voqelik omili bo‘lib, ijtimoiy xususiyatlarning to‘liq to‘liqligini ifodalaydi. Inklyuziv ta’lim tuzilishi ijtimoiy fenomen sifatida quyidagi komponentlar bilan ifodalanadi:

1. Inklyuziv ta’limning qadriyatligi M. Rokich tomonidan taklif qilingan mezonlarga muvofiq, uni qadriyatlar-maqsadlar va qadriyatlar-vositalarga bo‘lish mumkin. Inklyuziv ta’limning qadriyatli maqsadlariga quyidagilarni kiritish mumkin: qadr-qiymat qobiliyat va yutuqlariga bog‘liq emas; his qilish va o‘ylash; har kim muloqot qilish va tinglash huquqiga ega; haqiqiy ta’lim faqat rivojlangan munosabatlar sharoitida amalga oshishi mumkin; turli tumanlik bolaning barcha qirralarini rivojlantiradi; har bir bolaning o‘ziga xos qiziqishlari, qobiliyatlari mavjud.

Inklyuziv ta’limning qadriyatli vositalari quyidagilar: taraqqiyotga erishish; nogironligi bo‘lgan bolalar ta’lim olish imkoniyatiga ega bo‘lishi kerak; din, madaniyat, qadriyat va madaniyat bolalarining birgalikdagi ta’limi barcha o‘quvchilarni ma’naviy jihatdan boyitadi.

2. Inklyuziv ta’lim tamoyillari:

- inklyuziv ta’limni bosqichma-bosqich rivojlantirish;
- barcha bolalarning qadriyatlarini tan olish tamoyili;
- o‘quvchilarni ta’lim olish huquqini tan olish tamoyili;
- jamoaviy ta’lim olish tamoyili;
- inklyuziv ta’lim ishtirokchilarining ijtimoiy hamkorlik va sheriklik tamoyili;
- bilimni bola qobiliyatlariga qaratish;
- barcha ishtirokchilarni qo‘llab-quvvatlanishi tamoyili;
- oilaga yo‘naltirilgan yondashuv tamoyili va hokazo.

Inklyuziv ta’limning qadriyatlari va tamoyillari yangi ijtimoiy me’yorlar, xulq-atvor, kommunikativ munosabatlarning paydo bo‘lishini belgilaydi.

3. Inklyuziv ta’lim subyektlari me’yorda rivojlangan o‘quvchilar, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar, bolalarning ota-onalari yoki qonuniy vakillari, o‘qituvchilar,

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

psixologlar, ta'lim muassasalari rahbarlari, nogironlarning jamoat tashkilotlari va uyushmalari va boshqalar.

4. Inklyuziv ta'limning ijtimoiy resurslari o'qituvchilar, jamoat tashkilotlari va ota-onalar jamoasi. Bunda bolani tushunadigan o'qituvchi, qo'llab quvvatlaydigan jamoa va mehribon, ishonchtira oladigan ota-ona bilan uzviy bog'langan holda ta'lim olishi juda yaxshi samara beradi. Bu borada Suleymenova R.A. "Agarda nogiron bolalarning o'z jamoalari va butun jamiyat ijtimoiy hayotiga jalb etish imkoniyatlari rad etilsa ularning imkoniyatlari keskin kamayadi" degan fikri juda kata ma'no mazmunga egadir.

Xulosa. Yuqoridagi fikrlardan xulosa shuki Inklyuziv ta'limdan asosiy maqsad shu ta'limga muhtoj bo'lgan bolalarni ijtimoiy-iqtisodiy va psixologik holatidan kelib chiqib ularni qo'llab-quvvatlab, ularni hayotiy tajribalarini ta'lim bilan boyitish, o'zlarini jamiyatdagi o'z o'rinlarini topishlari, barcha joyda o'z fikrlarini bayon qila olishlari, o'zlarini munosib holda himoya qila olishlarini ta'minlash uchun mo'ljallangan. Axir davlatimizning ustuvor siyosati yosh avlodni aqlan teran, jismonan sog'lom, ma'nan yetuk, har tomonlama rivojlangan komil inson qilib voyaga etkazishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. F.U.Qodirova, D.A.Po'latova „ Inklyuziv ta'lim: nazariya va metodika''. Chirchiq-2022
2. R.A.Mavlonova, N.Raxmonqulova, N.Voxidova „PEDAGOGIKA'' fanidan o'quv qo'llanma. Toshkent-2007
3. „Inklyuziv ta'limning barcha subyektlari uchun psixologik-pedagogik va rivojlantirishga yo'naltirilgan texnologiyalarni ishlab chiqish va takomillashtirib borish'' nomli metodik tavsiya. Toshkent-2022